“Onun hakkında ben ne yazayım?
O kendi kendisini târihe yazmış zâten.”

Hüseyin Nihal Atsız

ÖTÜKEN
her zaman
okunacak dergiler

MİLLÎ MECMÛA

SAYI 32

MAYIS - HAZİRAN **2023**
(2 ayda bir yayımlanır)

Ötüken Neşriyat A.Ş. adına
İmtiyaz Sahibi
Ertuğrul Alpay

Ötüken Neşriyat A.Ş.
Genel Yayın Yönetmeni
Göktürk Ömer Çakır

Baskı
Çınar Matbaacılık ve
Yayın Sanayii Ticaret Ltd Şti
Yüzyıl Mah. Matbaacılar Cad.
Ata Han Nu: 34 K: 5
Bağcılar-İstanbul
Tel: (0212) 628 96 00
Sertifika Nu: 45103

Yıllık Abonelik Bedelleri
2023 yılı abonelik bedeli - **450 TL**

Hesap Numaramız
Ötüken Neşriyat A.Ş.
Şube: Beyoğlu Şubesi 456
T. C. Ziraat Bankası
Hesap Nu: 48038437-5009
IBAN
TR73 0001 0004 5648 0384 3750 09

ISSN
2667-4637

WhatsApp
0554 499 90 57

İletişim
millimecmua@otuken.com.tr

Millî Mecmûa
Genel Yayın Yönetmeni
Yasin Usta

Editör
Ahmet Alperen Can

Danışma Kurulu
Prof. Dr. Mustafa Kara
Prof. Dr. Mehmet Akif Okur
Prof. Dr. Levent Bayraktar
Prof. Dr. Erkan Göksu
Prof. Dr. İsmet Türkmen
Doç. Dr. Mehmet Kaan Çalen
Doç. Dr. Mehmet Akıncı
Doç. Dr. Murat Hanilçe
Dr. Yunus Emre Tekinsoy
Dr. Kemal Haykıran
Dr. Ali Ahmetbeyoğlu
Oğuzhan Murat Öztürk
Misli Baydoğan
Metin Savaş

Son Okuma
Hüseyin Kaan Han

Grafik Tasarım
Mahmut Doğan

Ön Söz

Osmanlı Hânedânlığı içerisinde II. Mehmed portresi; askerî, entelektüel, politik ve vizyoner kimliğiyle ön plana çıkması bakımından pek çok pâdişahtan ayrılır. İstanbul'un fethi, iskân ile kalkındırılması, imparatorluk fikrinin icrası, hâkimiyet sınırlarının genişlemesi, medreselerin kuvvetlenmesi ve felsefî tartışmaların Osmanlı entelektüel geleneği içerisinde ivme kazanması, Fâtih devrelerine denk gelir. Fâtih devri, pek çok âlimin kendine varlık alanı bulabildiği bir zemine sahiptir. Sultan; Avnî mahlasıyla şiirler yazar, huzurunda kelâmcıları tartıştırır, erken döneminden itibaren öğrendiği lisanları okumak için kullanır; diğer yandan dehâsıyla Osmanlı sınırlarını ve politik etki sahasını genişletir. Büyük Türk'ün insânî vasıflarının, herkesin edinmek isteyeceği türden olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Millî Mecmûa'nın 32. sayısı olarak tertip ettiğimiz Fâtih Sultan Mehmed dosyamızda, çeşitli veçhelerden inceleme yapmaya gayret ettik. Bu doğrultuda, imparatorluk düşüncesinin içeriğinin nasıl doldurulması gerektiğini ve Fâtih'in vasıflarını görebileceğimiz yazılara yer verdik. Okuyucularımız, 32. sayımızda; Fâtih'in dehâsına, imparatorluk fikrine, vezirleriyle ilişki kurma biçimine, hedef ve stratejilerine, devrindeki edebî çevrelere, felsefeye ilgisine ve devrin tarihçiliğine ilişkin kanaatler bulabilecektir.

Fâtih dosyamızda emeği geçen herkese teşekkürlerimizi sunarız.

İÇİNDEKİLER

FATİH'İN SEFERLERİ: GAYE, HEDEFLER VE STRATEJİ
MEHMET ÖZ
.....**06**

İMPARATORLUK İMGESİ VE TÜRKLERİN KÖKENİ: II. MEHMET DÖNEMİ
GİZEM MAGEMİZOĞLU
.....**16**

FATİH SULTAN MEHMET DÖNEMİNDEKİ EDEBÎ ÇEVRELER
İBRAHİM AKYOL
.....**34**

BİR CİHAN İMPARATORUNUN İMPARATORLUK İDEOLOJİSİ
KEMAL RAMAZAN HAYKIRAN
.....**58**

FÂTİH SULTAN MEHMED'İN HİKMETE "SIĞINMASI" ÜZERİNE
EMİNE SONNUR ÖZCAN
.....**76**

ÇAĞDAŞ KAYNAKLARIN IŞIĞINDA FATİH'İN DAHİ KİŞİLİĞİ
DOĞUKAN BOZKURT
.....**100**

FATİH SULTAN MEHMED, VEZİRLERİ VE DÖNEMİ
KASIM BOLAT
.....**114**

BİR İMPARATORLUK YARATMAK
M. OLGAY SÖYLER
.....**144**

TURSUN BEY'İN HAYATI
TUĞRULHAN KARADUMAN
.....**154**

FATİH SULTAN MEHMET DÖNEMİ TÜRK EDEBİYATI
HALUK AYDIN
.....**168**

FATİH'İN SEFERLERİ: GAYE, HEDEFLER VE STRATEJİ

MEHMET ÖZ

Gençliğinden beri bir cihangir olmanın hayalini kuran Mehmed, özellikle Büyük İskender ve diğer hükümdarların hayatları hakkında eserler okumuştur.

Fatih Sultan Mehmed 1432 yılında (27 Receb 835/30 Mart 1432), Sultan II. Murad'ın dördüncü oğlu olarak dünyaya geldi. 1443 yılı baharında henüz çocuk denecek yaşta iken iki lalasıyla birlikte şehzade sancağına gönderildi; 1444 yılı temmuz ayında, Manisa'da iken babasının davetiyle tahta geçti. Ne var ki genç bir şehzadenin başa geçmesini fırsat addeden düşmanları yüzünden II. Murad tekrar devlet dizginlerini ele almak zorunda kalacaktır. 1444 Varna zaferinden sonra bir müddet Edirne'de kalan Sultan Murad daha sonra Manisa'ya çekildi. İhtiyatlı ve barışçı bir siyaset taraftarı olan veziriazam Çandarlı Halil Paşa ile genç padişahı fetihçi bir siyasete teşvik eden ve yakın geçmişte yaşanan olaylardaki rolü yüzünden Bizans üzerine gidilmesi gerektiğini savunan Zağanos Paşa arasındaki rekabet, II. Murad'ın 1446'da yeniden tahta oturması ve II. Mehmed ile Zağanos'un Manisa'ya gönderilmeleriyle sonuçlanacaktır.

18 Şubat 1451'de ikinci kez Osmanlı tahtına oturduğunda II. Mehmed, ilk saltanat deneyiminin hatıralarını unutmamakla birlikte ihtiyatlı hareket etmeyi de ihmal etmemiştir. Gençliğinden beri bir cihangir olmanın hayalini kuran Mehmed, özellikle Büyük İskender ve diğer hükümdarların hayatları hakkında eserler okumuştur. İstanbul'daki sarayındaki kitapları arasında Flavius Arrianus'un yazdığı

* Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Beytepe-ANKARA
Eposta: mehoz@hacettepe.edu.tr

İMPARATORLUK İMGESİ VE TÜRKLERİN KÖKENİ: II. MEHMET DÖNEMİ

GİZEM MAGEMİZOĞLU

II. Mehmet'in sarayında çeşitli sanatçılar, filozofları, tarihçileri ve düşünürleri ağırlaması, kendisinin birçok tartışmaya dahil olması vs. Fatih'in imgesini şekillendiren unsurların arasında yer almaktadır.

Giriş

İstanbul'un II. Mehmet tarafından fethedilmesi, Türk tarihinin dönüm noktalarından biridir. İstanbul'un fethi, sadece II. Mehmet'in imgesini yeniden şekillendirmekle kalmamıştır aynı zamanda fethi müteakiben II. Mehmet bir imparatorluk kurucusu olarak anılmaya başlanmıştır. II. Mehmet'in kendi saltanatı esnasında aldığı idari, siyasi, askeri ve iktisadi kararların altında İstanbul'un fethinin kendisine sağladığı meşruiyet bulunmaktadır. II. Mehmet saltanatı esnasında, toplumun tepkisini çekebilecek birçok karara da imza atmıştır. Sürgünler, vakıf ve mülk arazilerine el konulması, defalarca tağşişe başvurması vs. oldukça tepki çeken idari ve iktisadi kararlardır. Toplumda ve orduda yükselen muhalefete rağmen, "Fatih" olmasının sağladığı meşruiyet ile tüm kararlarını hayata geçirebilmiştir. II. Mehmet'in son derece otoriter bir yönetim tesis etmesi, Avrupa'daki "mutlak imparator" imgesini de pekiştirmiştir. II. Mehmet'in bazı eylemlerinin ise yukarıda dile getirilen "mutlak imparator" imgesinin bilinçli bir şekilde pekiştirilmek amacıyla gerçekleştirdiği iddia edilebilir. Ancak II. Mehmet'e atfedilen bazı iddialar ve eylemlerin yanı sıra XV. yüzyılda oldukça popülerleşen Türklerin ve Osmanoğullarının kökenine dair tartışmaların doğruluğu da sorgulanmalıdır.

Bu çalışmada, II. Mehmet'in faaliyetleri çerçevesinde şekillenen

FATİH SULTAN MEHMET DÖNEMİNDEKİ EDEBÎ ÇEVRELER*

İBRAHİM AKYOL

Fatih'in hem şehzadeliği döneminde Manisa'da ve hem de padişahlığı döneminde önce Edirne'de fetihten sonra da İstanbul'da himaye ettiği birçok şair olmuştur.

GİRİŞ

Türk edebiyatı gelişme gösterirken şairlerin ve sanatçıların belirli merkezlerde toplandıkları görülmektedir. Belirli merkezlerde toplanan şairler, biraraya gelerek buralarda edebî mütalaalarda bulunurlar, birbirlerine şiirlerini okurlar ve eleştirilerini alırlardı. Bu edebî çevreler, birer kültür merkezi olarak aynı zamanda şairleri besleyen kaynaklardı. Bu çevreler daima edebiyata önem veren, cömertlikleri ve ihsanları ile sanatçıları koruyan, gözeten kıymetli eserleri mükafatlandıran kişilerin etkisiyle oluşmuştur. Böylece bu topluluklar çeşitli zamanlarda ve belirli kişilerin etrafında birer edebî çevre meydana getirmişlerdir.

Osmanlı Devleti'nde, padişahların, şehzadelerin, çeşitli kademelerdeki devlet büyüklerinin etrafında daima ilim adamları ve sanatçı topluluğu oluşmuş, onları korumuşlar ve himaye etmişlerdir. Tarihimizde şairleri etrafında toplayan ilk padişah Yıldırım Bayezid olarak bilinir. Osmanlı sultanları belli zamanlarda topladıkları ulemâ ve şuâra meclislerinde hakemlik yapmışlardır. Bu hakemlik yeteneklerini ise, şehzadelik döneminde seçkin hocalardan aldıkları yüksek kültüre borçludurlar[1]. Bu hakemlik ve hâmilik geleneği özellikle II. Murat'tan itibaren daha belirli sistemlere oturmaya başlamış, Fatih Sultan Mehmet ile bu sistem resmîleşmiş ve kurum-

* Bu makale daha önce Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi'nin 2013 yılındaki 2. Sayısında yayımlanmıştır.

[1] Halil İnalcık, *Şair ve Patron*, Ankara-2005, s. 15.

BİR CİHAN İMPARATORUNUN İMPARATORLUK İDEOLOJİSİ

KEMAL RAMAZAN HAYKIRAN

Fatih İstanbul'u kuşattı, Çandarlı buna karşı durmuştu fakat elinden de bir şey gelmedi. Çünkü Mehmed, fethi mutlak iktidarının ilk şartı sayıyor ve buna karşı bir engel tanımıyordu.

"Türkler artık durdurulamaz bir güç haline gelmişlerdi.

çünkü artık atalarının hayal dahi edemediği hedeflere

gözlerini büyük bir kararlılıkla dikmiş bir hükümdarları vardı."

Nicola Yorgo

Osmanlıları cihan imparatorluğu seviyesine yükselten Fatih Sultan Mehmed'in ilk olarak saltanatla buluştuğu dönem 1444 Ağustos'u ile 1446 Ağustos'u arasındadır. Bu zaman aralığında babası II. Murad rahatsızlığından dolayı kendini dinlenmeye çekti. Mehmed hükümdar olduğunda henüz muktedir olamamıştı. Saltanatı Çandarlı Halil ve Şihabbeddin Şahin ile Zağanos Paşa arasındaki iktidar mücadelesinin gölgesinde geçmekteydi. Çandarlı, barış politikası güderken diğer ikisi daha atak bir politika güdülmesi konusunda diretmektedirler hatta direk olarak İstanbul'u almanın planlarını yapmaktadırlar. Haçlılar Varna'ya kadar gelince ve iç karışıklıklar artınca II. Murad duruma müdahil oldu. Varna'da ordunun başındadır ancak savaş sonrasında diğer Müslüman hükümetlere yazılan gazavatnamelerde Mehmed'in ismi geçer. Mehmed yönetimde başarılı olamayınca ve de bir yeniçeri isyanı baş gösterince Murad tekrar tahta geçer. Bunun üzerine Mehmed tekrar Manisa'ya gönderilir. Sultan Mehmed'in bu ilk tahta geçişi hiç kuşkusuz onun üzerinde çok etkili oldu. İnalcık bunu, "bu ilk saltanat devri şahsiyetinde en kuvvetli te'si-

FÂTİH SULTAN MEHMED'İN HİKMETE "SIĞINMASI" ÜZERİNE*

EMİNE SONNUR ÖZCAN

Şehzâde II. Mehmed daha on iki yaşındayken, babasının tahttan feragat kararı öncesinde Manisa'dan Edirne'ye çağırılmasaydı; ya da başka bir ifadeyle, bu olaydan birkaç ay evvel, kendisinden beş yaş büyük ağabeysi Şehzâde Alâeddin meçhul bir şekilde öldürülmemiş olsaydı, onun hayat ile olan ilişkisi nasıl gelişecek ve devam edecekti?

Gönül gamini nice safha-i beyâna yazam
Kalemden od çıkuban korkaram ki yanayazam
Avnî[1]

Giriş

Fâtih'in sıra dışı kimliğinde yer bulan felsefî boyutun, yaşamındaki hangi sıkıntılı aşamaların etkisi sonucunda geliştiği sorusunun cevabı, makalemizin ana hatlarını oluşturacaktır. Onun bir tür kendini koruma ya da sağaltma biçiminde geliştirdiğini düşündüğümüz ilim ve hikmet sevgisini, kaynaklara yansıyan bu olaylar ve hâller beraberinde anlamlandırmaya çalışacağız.

Çalışmamızda, II. Mehmed'in bilgelik severlik anlamına gelen felsefeye ya da bunun İslam dünyasındaki karşılığı olan hikmete olan merakının birtakım mutsuzluklar, hayal kırıklıkları ve buhranlarla – ortaya çıkmamış ancak– beslenmiş olabileceği kanaati üzerinde duracağız. Bu fikre kapılmamıza kısaca, onun İstanbul'un fethine değin süren dönemde, iradesi dışında kesintilere uğratılmış ya da çeşitli şekillerde kastedilmiş olan iktidarının yerli ve yabancı kaynaklara yansıyan mutsuz izleri neden olmuştur.

Demek istemiyoruz ki; bütünüyle bu olumsuzluklar sayesindedir ki; II. Mehmed, siyasî olduğu kadar düşünsel anlamda da sıra dışı bir hükümdar olmuştur. Kuşkusuz, bizatihi saltanatın kendisi, tüm muhatapları için muazzam ontolo-

* Bu makale daha önce Mukaddime Dergisi'nin 2010 yılındaki 1. Sayısında yayımlanmıştır.

[1] Fatih'in Şiirleri, Haz. Kemal Edip Ünsel, TTK, Ankara 1946, s. 61.

ÇAĞDAŞ KAYNAKLARIN IŞIĞINDA FATİH'İN DAHİ KİŞİLİĞİ

DOĞUKAN BOZKURT*

Fatih'in İstanbul'un fethine giden süreçte dönemin devlet adamlarını söz konusu girişimine ikna etmek için yoğun çaba sarf ettiği anlaşılmaktadır. Halil İnalcık, Fatih dönemine dair gerçekleştirdiği yoğun araştırmaları neticesinde kuşatma öncesinde Edirne'de yapıldığı anlaşılan bir meşveret meclisini işaret eder.

"Oysa krallar arasında; sözleri, eserleri, felsefesi ve yönetim becerisiyle hem iyi bir kral hem güçlü bir asker olmayı sadece sen başardın, ya da bunu başarabilen çok az kişiden biri oldun."

Bu sözler II. Mehmed'in (Fatih) çağdaşı olarak yaşamış ve onun 1451-1467 tarihleri arasındaki faaliyetlerini kaleme almış olan İmrozlu (Gökçeada) Kritovulos'a aittir. Gerçekten de Fatih'in bir hükümdar olarak sahip olduğu çok yönlü kişiliği en çok onun eserinde yer verdiği çeşitli anlatıları vasıtasıyla görülebilmektedir. Fatih'in çağının en önemli devlet adamlarından birisi olduğu hususunda onu acımasızca tenkit eden kaynaklar dahi hakkını teslim etmekte tereddüt göstermezler. Halil İnalcık'ın da belirttiği üzere Osmanlı İmparatorluğu'nun gerçek manada kurucusu olan Fatih'in saltanatı ise ekseriyetle yoğun askeri ve siyasi faaliyetleri özelinde değerlendirilen tek boyutlu bir algıyı içermektedir. Özellikle ülkemizde İstanbul'un fethini gerçekleştiren padişah olması sebebiyle onun çok yönlü kişiliği hakkıyla kavranamamaktadır. Oysaki padişahın üstün siyasi ve askeri dehasının altında bulunan ana motivasyonun bütün bunları besleyen çok yönlü kişiliği olduğu anlaşılmaktadır. Onun felsefi, dini, tarihi ve tekmil ilmi bilgilere düşkünlüğünün yanı sıra sanata olan sevgisi, Fatih'i hakkıyla anlamak için üzerinde durulması gereken önemli hususlardandır. Bu kısa çalışmada çağdaş kaynakların

* Araştırmacı/Tarihçi, Bahçeşehir Üniversitesi, Osmanlı ve Türk Tarihi Uygulama ve Araştırma Genel Koordinatörlüğü.

FATİH SULTAN MEHMED, VEZİRLERİ VE DÖNEMİ*

KASIM BOLAT**

Fatih'in Osmanlı tarihindeki en önemli özelliği sadece İstanbul'u fethetmiş olması değildi. O, Osmanlıların kuruluş sürecinde Türkmenler arasında büyük korkuya neden olan Moğol istilası tehdidini Osmanlı toplumundan silip attığı gibi Yıldırım Bayezid'den sonra çöken Osmanlı Devleti'ni yeniden kuran ve İmparatorluk haline getiren de bir sultandır.

Fatih, ilk saltanat dönemi olan 1444-1446 arasında babasının sarayında yetişen paşaların etkisinde kalarak İstanbul'u alma düşüncesine gönülden bağlandı ve bu düşünce adeta onun için bir *"Kızıl Elma"* oldu. Fatih, ikinci saltanatında (1451-1481) kendisi gibi fütuhatçı devlet adamları ile yoluna devam etti. Dahası hem sadrazam ve vezirlerini hem de 1451'de yeniden kurduğu orduyu da kendisine benzetti. Öyle ki; bu sefer hedefleri Roma idi. Fatih buna gönülden inandığı gibi ordusu da en az Fatih kadar Roma'ya gitme konusunda ısrarcı idi. Hatta daha 1475'teki Venedik kaynaklarına göre askerler şimdiden *"La ilahe İllalah Muhammeden Resulullah, Roma Roma"* diye bağırıyorlardı. Eğer burada Avrupa'nın Türklere karşı birleşmesini hızlandırmak için siyasi bir korku verilmek istenmemişse Roma için tehlike çanları çalmaya başlamıştı. Diğer yandan Kardinal Papiensis'in ilk önce Dubrovnik, sonrasında Venedik ve Roma'ya yaptığı çağrıda II. Mehmed'in daha 1470'te hedefini net bir şekilde çizdiğinden bahseder.[1]

Nitekim Devlet'in kuruluşu ile yaşıt olan vezir oğlu vezir sülalesinden gelen Veziriazam Çandarlı Halil Paşa; her daim barış politikası güttüğü için birçok defa İstanbul'un fethine engel olmaya çalıştı. Ancak Özellikle Şehâbeddin Şahin Paşa ve Zağanos Paşa gibi fütuhat yanlısı pa-

* Bu makale Kasım Bolat'ın, Osmanlı'da Paşalar ve Padişahlar; Sultanların Gölgesinde İktidar Mücadelesi 1421-1520, Ötüken Neşriyat, İstanbul; 2020, s. 241-273'ten elde edilmiştir.

** Çankırı Karatekin Üniversitesi Tarih Bölümü Doktora Öğrencisi (email; bolat55@gmail.com)

[1] Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. 2, çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul, 2011, s. 337, dipnot 59.

BİR İMPARATORLUK YARATMAK

M. OLGAY SÖYLER

II. Mehmed (Fatih) ve maiyeti, Roma İmparatorluğuna 1123 yıl (11 Mayıs 330'dan 29 Mayıs 1453'e kadar) başkentlik yapmış bu bir zamanların muhteşem şehrinin ele geçirilmesini, Sezarların egemenliğinin yeniden doğuşu olarak görüyorlardı.

Osmanlı devleti tarihinin dönüm noktası, çağ açıp çağ kapattığına inanılan Konstantinopolis kuşatması, 6 Nisan 1453 tarihinde Macar top üstadı Urban'ın devasa topundan yapılan ateşle başladı.[1] Büyük bir sefer organizasyonu gerektiren harekât rüyanın başlangıcıydı. Tahttan daha önce indirilen *Mehmed Çelebi Sultan* [2] kendisini o zamanlar bilinen dünyanın en tanınmış hükümdarı yapacak kuşatma için, bir batarya sistemi meydana getirmiş ve bunu etkili bir biçimde kullanmıştı. Bu anlamıyla da kuşatma dünya savaş tarihinin dönüm noktasıydı.

LANETLİ ŞEHRİN DÜŞÜŞÜ

Dönemin resmî literatüründe Konstantiniye, gerek Rum gerekse Türk ahali tarafından o sıralarda İstanbul olarak anılan şehir, Doğu ve Batı kültürünün kesişme noktasıydı. İslam literatüründe Hz. Peygamber tarafından hedef gösterilen mukaddes bir şehir gibi telakki edilmekteydi. Hıristiyan dünyası ise burayı Konstantin (Constantinus) tarafından kurulan ilk Hıristiyan imparatorluğun (Yeni Doğu Roma/Bizans) ilk Hıristiyan başkenti ola-

---

* Bu makale Kasım Bolat'ın, Osmanlı'da Paşalar ve Padişahlar; Sultanların Gölgesinde İktidar Mücadelesi 1421-1520, Ötüken Neşriyat, İstanbul; 2020, s. 241-273'ten elde edilmiştir.

** Çankırı Karatekin Üniversitesi Tarih Bölümü Doktora Öğrencisi (email; bolat55@gmail.com)

[1] Orta Çağ'ın ne zaman ve hangi olayın sonucunda sona erdiği hususunda tarihçiler arasında bir konsensüs olmadığının belirtildiği bir değerlendirme için, bkz. Emrah Safa Gürkan, *Bunu Herkes Bilir Tarihteki Yanlış Sorulara Doğru Cevaplar*, İstanbul: Kronik Yayınları, 2020, s. 193.

[2] Bu unvan ile yazışmaları hakkında bkz. Halil İnalcık, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları (1302-1481),* İstanbul: İsam Yayınları, 201, s.187.

TURSUN BEY'İN HAYATI

TUĞRULHAN KARADUMAN

Konstaniyye'nin fethi olayını ele alırken; Fatih'in askerlerinin her birini Peygamberimiz (s.a.v.)'in büyük savaşçılarına benzetmesi vardır. Mesela Ok atıcıları Sa'd b. Ebu Vakkas'a, sağ ve sol kanat ordularımızı Amr b. Ümeyye'nin ordularına benzetip, fethin müjdelendiğini belirtir.

Osmanlı Hanedanlığında her padişahın şüphesiz kendine ait bir tarihçisi vardı. Fatih Sultan Mehmed Han gibi çağ açıp çağ kapatan bir padişahın da kendine ait bir tarihçisi ya da tarihçileri vardı. Bu tarihçilerden biri de Tursun Beg'dir.

Türk tarihçiliğinin en mümtaz şahsiyetlerinden biri olan, Halil İnalcık, Tursun beg dönemi tarihçilerini 2 gruba ayırmıştır.

Birinci sınıf; yarı ve resmi devlet evrakına dayanan ve kesin bilgileri kullanma imkanına dahil olan tarihçilerin dahil olduğu sınıftır. Bunların yazdığı eserler umumide sahih kaynakların ürünü olup, yanlışlık taşıma oranları çok azdır. İkinci sınıfta ise; Resmi evraklara dayanmadan tarihçilerin yazmış olduğu sınıfı dâhil eder. Bunlar da genelde olayları kendi gözlemlerine ve duyduklarına dayanarak yazarlar. Bu açıdan Tursun Bey'in eseri ikinci sırada yer almaktadır. Olayları kendi gözlemlerine ve duyduklarına dayanarak aktarmıştır.

Hayatı hakkında kaynaklarda pek fazla bilgi mevcut değildir. Eseri, *Tarih-i Ebu'l Feth*'de adının "Tur-i Sina" olduğunu, ancak yanlışlıkla Tursun Bey şeklinde olduğunu belirtir.[1] Ancak Dursun adı bir kere hiçbir şeyin galat-ı meşhuru olamaz. Çünkü bu isim öz ve öz Türkçe bir isim olup, yazarın böyle bir hataya düşmesinin arkasında yatan belli başlı etkenler yer almaktadır. Bu etkenlerden biriside; kendi dev-

[1] Tursun Bey, *Fetih Babası Fatih'in Tarihi*, Haz. Mertol Tulum, İstanbul 1977 s.12

FATİH SULTAN MEHMET DÖNEMİ TÜRK EDEBİYATI

HALUK AYDIN

Fatih Sultan Mehmet'in oğulları Bayezid ve Cem de kudretli birer şair olarak sancakbeyliği yaptıkları Amasya ve Konya'da şairler için birer cazibe merkezi oluşturmuşlardır.

XV. asrın özellikle ikinci yarısından sonraki zaman dilimi, Türk edebiyatının altın çağı olarak nitelendirilebilecek bir dönemidir. İstanbul'un fethiyle Türk coğrafyasının batısında Fatih Sultan Mehmed (1432-1481), doğusunda ise Timur İmparatorluğu'nun son büyük hükümdarı Hüseyin Baykara (1438-1507) hemen hemen aynı zamanlara denk gelen saltanatlarıyla bulundukları coğrafyaları ilim, kültür ve sanat merkezi hâline getirmişler, Türk dili ve edebiyatı açısından da birer mihenk taşı konumuna gelmişlerdir. Bu iki imparatorluğun arasında yer alan Akkoyunlu ve Karakoyunluların hâkim olduğu Azerbaycan sahası ise siyasi istikrarsızlıklar sebebiyle adı geçen diğer iki saha kadar gelişim gösterememiştir. Azerbaycan sahasında bu dönemde Akkoyunlu hükümdarı himayesinde yetişen Habîbî sahanın en önemli temsilcisi olarak görülür. Ayrıca Karakoyunlu hükümdarı Cihanşah Yusuf da Hakîkî mahlasıyla yazdığı şiirlerle bu sahanın bir diğer önemli temsilcisi durumundadır.

XVI. yüzyıl tezkirecilerinden Sehî Bey Heşt Behişt adlı tezkiresinin Fatih'i anlattığı bölümde *"Özellikle ilim ehline son derece rağbet gösterir ve iltifat ederdi ki hiçbir padişah etmemiştir.*[1]*"* diyerek Fatih'in bilginlere verdiği önemi, *"Onun şairler zümresine ettiği itibar ve verdiği şöhreti hiçbir padişah vermemiştir. Onun devrinde toplanan şâirler başka hiçbir pâ-*

[1] Mustafa İsen 1998, *Sehî Bey Tezkiresi Heşt-Behişt*, s. 50, Akçağ Yayınları, Ankara.